

บทที่ 4

ช่องแสงและช่องหน้าต่างสมัยอยุธยาตอนปลาย พุทธศตวรรษที่ 23 ก่อนที่จะเป็นช่องแสงและช่องหน้าต่างสมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะยุคสมเด็จพระนารายณ์ถือเป็นยุคเริ่มต้นของการศึกษารูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เพราะสถาปัตยกรรมชนิดอาคารหลายแห่งปรากฏรูปแบบและร่องรอยโครงสร้างที่เหลือไว้ให้ศึกษาได้อย่างชัดเจนขึ้น แม้ว่าจะได้รับปฏิสังขรณ์มาโดยตลอดแล้วก็ตาม

งานสถาปัตยกรรมยุคนี้แสดงตัวตนบนแบบแผนและรูปลักษณะตามอย่างประเพณีนิยมที่ผสมผสานกับกลิ่นอายใหม่อันแปลกแยกจากความคุ้นเคยเดิม ด้วยอิทธิพลจากศิลปสถาปัตยกรรมจากต่างชาติ ซึ่งแพร่เข้ามาพร้อม ๆ กับสัมพันธภาพที่ตึงตัวของพระเจ้าแผ่นดินสยามต่อชนต่างชาติเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นอิหร่าน อังกฤษ โปรตุเกส ฮอลันดา ญี่ปุ่น และฝรั่งเศส

ช่องแสงและช่องหน้าต่างสมัยอยุธยาตอนปลาย พุทธศตวรรษที่ 23

สำหรับช่องเปิดของอาคารในยุคนี้ ได้มีความเปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะของช่องแสงที่มีความคุ้นเคยกันมาและถือว่าเป็นแบบอย่างพิเศษที่เพิ่งจะเริ่มใช้กับหน้าต่างเป็นครั้งแรก โดยได้แพร่เข้ามาในงานสถาปัตยกรรมไทยพร้อม ๆ กับแบบแผนของรูปแบบอาคารอย่าง ทรงตึก ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 รูปแบบหลัก ๆ คือ แบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า กับแบบซุ้มโค้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ช่องหน้าต่างแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ช่องหน้าต่างแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า นั้น ปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย และส่งรูปแบบมาจนถึงยุคปัจจุบัน ดังเช่น วิหารวัดใหม่ประชุมพล ตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธสวรรย์ โบสถ์วัดตึก จ. อยุธยา หรือ อาคารรับรองราชทูต และตึกพระเจ้าเหา จ. ลพบุรี เป็นต้น (รูปที่ 48 - 51)

ช่องหน้าต่างรูปแบบนี้ คาดว่าน่าจะสร้างมาก่อนสมัยพระนารายณ์ เนื่องจากมีปรากฏหลักฐานที่วัดใหม่ประชุมพล และมีการสันนิษฐานว่าวัดนี้น่าจะสร้างในสมัยพระเจ้าปราสาททอง¹

¹ สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์เพิ่มมุน เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2529),

ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ในหนังสือ “เที่ยวตามทางรถไฟ” ว่ามีการสร้างวัดทางเหนือใกล้บริเวณตำหนักพระนครหลวงในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง² ซึ่งในสมัยนี้นิยมทำช่องแสงแบบซีกูกรงประดับดอกเหลี่ยม แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีงานรูปแบบอื่นปรากฏขึ้นมา ในเรื่องของเทคนิคการก่อสร้างนั้น ยังคงเป็นระบบทับหลังรับน้ำหนัก (Lintel System) เช่นเดียวกับลักษณะการทำช่องแสง หากต่างกันตรงที่ด้านบนของช่องหน้าต่างแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีไม้หรือหินเป็นวัสดุสำคัญในการทำหน้าที่เป็นทับหลัง³ รวมถึงยังสามารถทำหน้าต่างเปิด – ปิดได้ ในขณะที่ช่องแสง โดยเฉพาะช่องแสงแบบซีกูกรง และแบบลูกกรงประดับดอกเหลี่ยม จะมีทับหลัง ซึ่งใช้อิฐหรือศิลาแลงเต็ม ๆ หนึ่งก้อน เป็นตัววางพาดเหนือช่องเปิดในแต่ละช่วงเสา⁴

นอกจากนั้น ช่องหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้านี้ ยังมักเป็นหน้าต่างโดยมีซุ้มบันแถลงด้วย อาจเนื่องจาก เมื่อเริ่มทำหน้าต่าง ซุ้มบันแถลงจึงดัดแปลงมาเป็นซุ้มรูปสามเหลี่ยมที่อยู่เหนือหน้าต่างตามแบบอย่างของชาวตะวันตก ซึ่งมีตัวอย่างคือ อาคารที่พักของราชทูตในบ้านหลวงรับรองราชทูตที่จังหวัดลพบุรี และเมื่อหน้าต่างเป็นที่นิยมแพร่หลายในสมัยต่อมาซุ้มบันแถลงจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบของหน้าต่าง⁵ (รูปที่ 52)

ช่องหน้าต่างแบบซุ้มโค้ง

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีการทำช่องหน้าต่างรวมถึงประตูพระวิหารและอุโบสถแบบซุ้มโค้ง ซึ่งถือเป็นงานพระราชนิยมในรัชกาลนี้ สำหรับรูปแบบซุ้มโค้งที่ปรากฏนั้นพบด้วยกัน 2 แบบคือ แบบโค้งแหลม เช่น ประตูทางเข้าพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ช่องหน้าต่างพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัมมหาปราสาท จ. ลพบุรี ตำหนักพระพุทธรูปโฆษาจารย์ วัดพุทไธสวรรย์ ตำหนักกษัตริย์มเหสี วัดกุฎีดาว และวิหารจตุรมุข วัดพระศรีสรรเพชญ์ จ. อยุธยา (รูปที่ 53-56) แบบโค้งกลม เช่นที่ พระตำหนัก วัดตะเว็ด จ. อยุธยา และวิหารราย วัดมหาธาตุ และวัดไผ่ จ. ลพบุรี เป็นต้น (รูปที่ 57) โดยลักษณะซุ้มเช่นนี้ถือเป็นเทคนิคที่รับมาจากต่างชาติ ซึ่งต่างจากซุ้มที่เมรุทิศ วัดไชยวัฒนาราม ที่เป็นการก่อแบบสันเหลี่ยม (Corbelled Arch) (รูปที่ 58) การก่ออิฐอย่างนี้ถือเป็นรูปแบบที่ใช้

² สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, “เที่ยวตามทางรถไฟ,” ใน เที่ยวตามทางรถไฟ และรวบรวมเรื่องนครราชสีมา (พระนคร : โรงพิมพ์เอกศิลปการพิมพ์, 2525), 19.

³ สมคิด จิระทัศนกุล, คติ สัญลักษณ์ และความหมายของซุ้มประตู-หน้าต่างไทย (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งจำกัด, 2546), 38.

⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁵ พิริยะ ไกรฤกษ์, “ศิลปะสมัยอยุธยา,” อยุธยากับเอเชีย Ayutthaya and Asia (กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิโตโยต้า, มุลนิธิโครงการดำรงสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2544), 87.

กันในวันธรรมเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ ชุมจะนะเจดีย์ 8 เหลี่ยม วัดกู่กุด จ. ลำพูน ช่วงปลาย สมัยทวารวดี มณฑป วัดแก้ว อ.ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี รวมถึงชุมประดู จันทิ ต่างๆ ในชวา และงาน ในอิทธิพลเขมรต่าง ๆ อีกด้วย⁶ (รูปที่ 59-61)

อย่างไรก็ตาม งานก่อสร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์นี้นักวิชาการบางท่านได้นึกถึง บทบาทของชาวตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศฝรั่งเศส ซึ่งกล่าวว่าช่องหน้าต่าง – ประตู ทั้ง แบบซุ้มโค้งแหลมนั้น ได้รับแบบอย่างในสมัยโกธิค (Gothic) เพราะเป็นการก่อสร้างโค้งแบบ Pointed Arch คือการเรียงอิฐเป็นสันตั้งตลอดแนวโค้งจนบรรจบที่ปลายซุ้ม แล้วมี Key Brick หรือ อิฐสลัก ซึ่งเป็นตัวพิเศษกดย้ำตรงกลางของปลายยอดนั้นอีกทีหนึ่ง และการใช้ Key Brick นั้นก็รวมถึงการทำซุ้มแบบโค้งกลมด้วย⁷

ในขณะเดียวกันก็มีอีกข้อคิดเห็นกล่าวว่า ช่องประตู- หน้าต่างแบบโค้งแหลมนี้น่าจะมี รูปแบบมาจากเปอร์เซีย หรือประเทศอิหร่าน ซึ่งจากการสำรวจและศึกษาสิ่งก่อสร้างรุ่นเก่าในอิหร่าน หลายแห่ง เพื่อเปรียบเทียบกับโบราณสถานสมัยอยุธยา พบว่าน่าจะมีการส่งผ่านเทคนิคการก่อสร้าง ทางสถาปัตยกรรมบางอย่างจากวัฒนธรรมอินโด-อิหร่าน สู่อุทยา อาทิ ระบบการทำซุ้มโค้งที่เรียกว่า Four-Center Arc และ Ogee Arc⁸ เป็นต้น (รูปที่ 62) โดยกล่าวว่า รูปแบบการทำซุ้มโค้งแหลมตอน ปลายตัวโค้งเล็กน้อย ซึ่งมักพบอยู่ตามซุ้มประตูหน้าต่างสมัยอยุธยา แต่เดิมเชื่อกันว่ารับอิทธิพลมาจากโค้งแบบโกธิคของตะวันตก และอ้างกันอยู่เสมอว่าชาวฝรั่งเศสเป็นผู้นำเข้ามาเผยแพร่ใช้ในสมัย สมเด็จพระนารายณ์ แต่ถ้าหากศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์จะพบว่าโค้งลักษณะนี้มีชื่อว่า Four-Center Arc ถ้าหากปลายยอดของซุ้มตัวโค้งขึ้นอีกเรียกว่า Ogee Arc ซุ้มทั้ง 2 แบบนี้ได้รับ อิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมมุสลิมแตกต่างจากโค้งแบบโกธิค ซึ่งมีชื่อเรียกว่าโค้งแหลม หรือ Pointed Arc เป็นสถาปัตยกรรมที่นิยมสร้างกันในยุคกลางของยุโรป ในทางโครงสร้าง ซุ้มโค้งแบบ Pointed Arc โดยมากจะมีอิฐหรือหินขนาดใหญ่รับที่ปลายสุดของยอดโค้งแหลมเรียกว่า key stone ซึ่งเป็นตัวรับแรงกดหรือแรงเกร็งของโครงสร้างที่บีบเข้าสู่ยอดซุ้ม แต่เราไม่พบการใช้ key stone เหนือ ยอดโค้งของช่องประตูหรือหน้าต่างในสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา ขณะที่โค้งแบบมุสลิมนั้นไม่ จำเป็นต้องใช้ key stone เพราะมุสลิมพัฒนาซุ้มโค้งให้ถายน้ำหนักลงสู่ผนัง จึงใช้อิฐขนาดเดียวกัน ก่อเป็นโค้งที่มีความชันน้อยกว่า Pointed Arc และยังปรับให้ปลายตัวโค้งเล็กน้อย โค้งแบบนี้บางทีก็

⁶ สมคิด จิระทัศนกุล, คติ สัญลักษณ์ และความหมายของชุมประดู-หน้าต่าง, 39-40.

⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ “กุหลาบเปอร์เซียในราชอุทยานกรุงสยาม : ภูมิปัญญาวัฒนธรรม

เรียกกันว่า โค้งแบบอินโด-อิหร่าน หรือโค้งแบบโมกุล เพราะพบมากทั้งในอิหร่านรวมทั้งสถาปัตยกรรมโมกุลของอินเดีย⁹

การวิเคราะห์

จากข้อมูลข้างต้น ที่กล่าวถึงช่องหน้าต่างแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าว่ามักเป็นหน้าต่างที่มีซุ้มบันแถลงอยู่ด้วย อาจเนื่องจาก เมื่อเริ่มทำหน้าต่าง ซุ้มบันแถลงจึงดัดแปลงมาเป็นซุ้มรูปสามเหลี่ยมที่อยู่เหนือหน้าต่างตามแบบอย่างของชาวตะวันตก และเมื่อหน้าต่างเป็นที่นิยมแพร่หลายในสมัยต่อมาซุ้มบันแถลงจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบของหน้าต่างนั้น ก็มีส่วที่นำเห็นด้วยอยู่ไม่น้อยเนื่องจากการที่มีตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นได้อย่างชัดเจน แต่กระนั้นก็เป็นเพียงการเทียบเคียงแก่รูปแบบเท่านั้น ถ้าพิจารณาถึงคติความหมายของซุ้มบันแถลงที่ใช้ประดับบนส่วนของหลังคาในงานสถาปัตยกรรมไทยรวมทั้งชาติต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ขอม พม่า ชาว ซึ่งต่างล้วนได้รับอิทธิพลจากคติแนวความคิดอินเดียทั้งสิ้น โดยแต่เดิมใช้เป็นส่วนประดับอาคารทางศาสนาประเภทเรือนปราสาท เพื่อเป็นสัญลักษณ์หมายแทน วิมาน การทำซุ้มบันแถลงจึงมักเป็นประติมากรรม หรือทำเป็นรูปเทพเทวดาต่าง ๆ ประกอบ หากแต่ด้วยเหตุที่มีข้อจำกัดในเรื่องมิติและสัดส่วนที่ต้องสัมพันธ์กันในเชิงศิลปกรรม รูปบุคคลต่าง ๆ จึงถูกย่อให้เล็กลง แต่ยังคงให้เห็นชัดเจนอยู่ภายในกรอบวิมานนั้น เป็นเหตุให้วิมานมีขนาดลดลงจนดูคล้ายหน้าต่าง ซึ่งทำให้เกิดการอธิบายความหมายของ ซุ้มบันแถลงนี้ว่าคือ ซุ้มหน้าต่าง¹⁰ ของชั้นปราสาทในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การเรียกชื่อซุ้มทรงประตู-หน้าต่างลักษณะนี้ แม้ว่าจะไปพ้องกับซุ้มบันแถลง ที่เป็นสัญลักษณ์ของ ซุ้มหน้าต่างวิมาน แต่ในเชิงความหมายที่แท้จริงแล้ว ก็หาได้มีจุดประสงค์ตามนัยยะเช่นนั้นไม่ เพราะการทำเป็นซุ้มประตู-หน้าต่างของไทย ช่างผู้ออกแบบมีความคิดที่ต้องการจะจำลองหรือย่อส่วนรูปทรงของหลังคาอาคารประธาน ซึ่งคติเดิมคือเรือนปราสาท¹¹ ที่นำมาเน้นเป็นสัญลักษณ์ใหม่ในฐานะตัวแทนเรือนแก้ว นั่นเอง เพราะฉะนั้น ในระบบสัญลักษณ์ที่มีความหมาย ซ้อนกันอยู่ในงานสถาปัตยกรรม ซึ่งสามารถพบได้ตั้งแต่สมัยก่อนหน้านี้ จึงเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันว่าการทำซุ้มบันแถลงเหนือหน้าต่าง ไม่ใช่แค่เห็นรูปแบบจากตะวันตกและรับมาดัดแปลงเพียงเท่านั้น

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาทำให้ทราบว่าช่องหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า นั้น ได้มีการสร้างขึ้นมาตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าปราสาททองแล้ว ที่เป็นเช่นนี้คงเนื่องมาจากรูปแบบของอุโบสถ

⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, บันทึกความรู้เล่ม 5, 209 – 210.

¹¹ สันติ เล็กสุขุม, “หลังคาซ้อนชั้นของโบสถ์วิหาร,” ศิลปวัฒนธรรม 16, 8 (มิถุนายน 2538) : 188.

และ วิหารได้เปลี่ยนไป ซึ่งในยุคต้น อุโบสถ วิหารมีการเจาะผนังเป็นช่องลูกกรง ทำให้ไม่สามารถทำบานเปิด-ปิดได้ และสืบเนื่องจากการทำผนังเช่นนี้ จึงทำให้คิดต่อไปได้ว่า ชายคาของอาคารย่อมต้องแผ่คลุมตัวอาคารได้มากเพียงพอที่จะป้องกันฝนสาดเข้าทางช่องลูกกรง¹² แต่พอถึงในยุคปลายรูปแบบอาคารได้เปลี่ยนไป ชายคาอาจสั้นลงทำให้ไม่สามารถกันฝนได้ดังแต่ก่อน รวมถึงต่อมาอาคารทรงตึกที่ไม่มีชายคาปีกนกได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ยังผลให้การทำช่องแสงนั้นหมดความนิยมไปในที่สุด

สำหรับช่องหน้าต่างแบบซุ้มโค้งที่ถือเป็นเทคนิควิทยาการมาจากต่างประเทศ ซึ่งมีประเด็นที่กล่าวถึงการรับรูปแบบมาจากตะวันตก หรือจากเปอร์เซีย นั้น จากการวิเคราะห์ ข้อเสนอที่กล่าวถึงแนวความคิดจากเปอร์เซีย นั้นค่อนข้างมีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากรูปแบบของซุ้มต่าง ๆ ที่ลพบุรีในสมัยพระนารายณ์นั้น ส่วนปลายได้ตัวขึ้นไปเล็กน้อย เช่นเดียวกับโค้งแบบอินโด-อิหฺร่าน (รูปที่ 63) แล้วรูปแบบโค้งในสมัยพระนารายณ์ก็ไม่ได้มีความสูงมากอย่างในศิลปะสมัยโกธิค (รูปที่ 64) รวมถึงการเจาะแนวกำแพงเป็นช่องโค้งขนาดเล็กไว้สำหรับตั้งเครื่องลายครามและประติมากรรม (รูปที่ 65) ที่เมืองไฮเดอราบาด (Hyderabad) นครหลวงของอาณาจักรกอลกอนดา¹³ และองค์ประกอบแบบเดียวกันนี้พบที่ผนังประตูทางเข้าพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จ. ลพบุรี ซึ่งในรัชสมัยพระนารายณ์นี้เป็นยุคที่มีชาวอิหฺร่านและชาวอินเดียมุสลิมเข้ามารับราชการจนมีตำแหน่งสูงอยู่ในราชสำนัก¹⁴ และประเด็นสำคัญอีกข้อหนึ่งที่แสดงว่าโค้งแหลมที่ใช้ในสมัยอยุธยาไม่ได้มาจากฝรั่งเศส เพราะศิลปะโกธิคนั้นอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17-20¹⁵ และช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามายังสยาม โค้งแบบโกธิคได้เลืกร้างในยุโรปมานานหลายร้อยปีแล้ว จึงไม่น่าเป็นไปได้ที่ฝรั่งเศสจะนำเอาเทคนิคการก่อสร้างที่พื้นสมัยมาใช้ในสยาม

สำหรับซุ้มแบบโค้งกลมนั้น เป็นระบบการก่ออิฐหรือหินตามแนวตั้งขึ้นเป็นรูปสันโค้ง ก่อนที่จะบรรจบเป็นรูปครึ่งวงกลมภายใต้รัศมีที่มีจุดศูนย์กลางเดียวกัน ซึ่งระบบโครงสร้างอย่างนี้ไม่ปรากฏหลักฐาน ในอาณาจักรอยุธยา ก่อนหน้าสมัยสมเด็จพระนารายณ์

¹² สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2544), 120-121.

¹³ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ “กุหลาบเปอร์เซียในราชอุทยานกรุงสยาม : รุปรอยวัฒนธรรมอินโด-อิหฺร่านในศิลปกรรมไทยสมัยอยุธยา,” , 85.

¹⁴ ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์, ฉบับย่อสำเนาเกียรติยศสุลัยมาน = The Ship of Sulaiman (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527), 29 - 31.

¹⁵ อัสนี ชูอรุณ และเฉลิมศรี ชูอรุณ, แบบอย่างศิลปะตะวันตก (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2528), 56.

หากแต่ได้พบในดินแดนล้านนา เช่น เจดีย์ที่วัดคูโม่จ.อารยณทล จ.เชียงใหม่ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 โดยน่าจะได้รับอิทธิพลจากกระบวนการทางเชิงช่างแบบพุกามมา อันแสดงว่าอย่างน้อยงานช่างล้านนาเองก็รู้จักระบบดังกล่าวนี้ มาก่อนสมัยอยุธยาแล้วประมาณเกือบ 200 ปีเลยทีเดียว ส่วนประติมากรรมที่วัดไชย จ.ลพบุรี อาจเนื่องจากปูนที่ฉาบปิดไว้จึงทำให้ไม่สามารถเป็นโครงสร้างด้านใน แต่ทั้งนี้อาจสันนิษฐานได้ 2 กรณี คือ ชุ่มประตุนี้อาจทำมาตั้งแต่แรกสร้าง ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 โดยทำเป็นชุ่มแบบสันเหลี่ยม หากแต่เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าชุ่มโค้งที่นี้นั้นมีลักษณะกว้าง และกลมมากกว่าชุ่มสันเหลี่ยมที่ต้องแหลมสอบเข้าไป จึงคาดว่าจะเป็นกรอกแบบโค้งกลมมากกว่า ซึ่งเป็นการทำในยุคปลายแล้ว ดังเห็นได้จากองค์ประกอบต่าง ๆ ของวิหารที่ต่างไปจากยุคต้น คือ มีบัวหัวเสาที่เป็นบัวใบหอก ช่อฟ้าที่มีปลายเพรียวและประดับ เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจาก วัดนี้มีพระภิกษุดูแล การบูรณปฏิสังขรณ์หรือสร้างเพิ่มเติมจึงมีอยู่เรื่อยมา¹⁶ เพราะฉะนั้นการเข้ามาของชุ่มรูปแบบนี้ ในสมัยอยุธยา ก็คงจะมาพร้อม ๆ กับการทำชุ่มแบบโค้งแหลม แบบของเปอร์เซียนั่นเอง

สรุปการทำช่องหน้าต่างในสมัยอยุธยาตอนปลายนั้น น่าจะเริ่มมาจากการทำช่องหน้าต่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง โดยมีการทำเป็นชุ่มบันแถลงอยู่ด้านบน ทั้งนี้อาจเกิดจากการที่รูปแบบของอุโบสถ และวิหารได้เปลี่ยนไป คือการทำช่องแสงอย่างที่เคยมีมาแต่ก่อน ไม่สามารถรองรับหน้าที่การใช้สอยอาคารได้ดีพอ ต่อมาในสมัยพระนารายณ์ ซึ่งถือเป็นยุคของการเข้ามาของต่างชาติ และเทคนิควิทยาการต่าง ๆ จึงทำให้มีการสร้างรูปแบบของช่องหน้าต่างขึ้นมาใหม่เป็นแบบชุ่มโค้ง โดยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการรับรูปแบบมาจาก งานสถาปัตยกรรมเปอร์เซีย แต่อย่างไรก็ตาม ช่วงหลังสมัยสมเด็จพระนารายณ์บทบาทของต่างชาติได้ลดลง ในเรื่องของเทคนิคการทำประตูหน้าต่างแบบชุ่มโค้ง คงยังเป็นเรื่องยากสำหรับช่างไทยงานที่สืบทอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จึงมีแต่เพียงช่องแสงแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าเท่านั้น

¹⁶ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2544), 133.